

DE OORTJESPRINT.

Wat wordt daarmee bedoeld? — vraagt deze of die. Tot bescheid hierop ware, om met prof. Lulofs te spreken, een fraaie verhandeling te schrijven, als men maar zeker was er lezers voor te vinden. We zullen dus trachten, naar beknoptheid te streven zonder echter dor te zijn.

Zien we eerst wat een oortje is. De ervaring toch leerde mij, dat zulke toelichtingen geen weelde zijn, gelijk ik meermalen in „Timotheüs" uitsprak. Meer zijn er trouwens van dat gevoelen. Zoo schreef pas de heer Drewes, medewerker van ons blad, in het *Christelijk Schoolblad* over een voetreis met zen leerlingen.

„Een uur lang stapten we voort in dat lekkere zonnetje. Toen kwamen we onder de hooge boomen, waar we een oogenblik halt hielden. Maar 't was maar een oogenblik. Juist lang genoeg om den houtschilder met zijn werk bezig te zien. „Eeken bossen hout" kenden ze niet meer. Wij, in onze jeugd, toen onze Moeders nog geen fornuis maar wel een blank geschuurden pot hadden, kenden ze nog wel. Maar de tijden veranderen. De vuurpot is weg, de ketting is weg, het hangijzer is weg.

„Wat een „heet hangijzer" is, weet geen onzer leerlingen meer uit eigen ervaring. En zoo kennen ze ook de „mooie eeken bossen hout" niet meer, waar vroeger de menschen mee ventten langs de straat. Evenmin als de zwavelstokken en evenmin als den snuiter en den domper en het groote, koperen strijkijzer. Ik denk, dat we nooit met zaakonderwijs zouden geplaagd zijn, als de handwerkslieden, zooals in onze jeugd, hun handwerk op of bij de straat waren blijven uitoefenen. Maar de kuiper is bijna overal verdwenen, de lijnbaan is er niet meer, de hoedenmakers zijn naar de ateliers verhuisd, de houtdraaier staat ergens op een achterzolder, den schotelmaker kent men zelfs bij name niet meer. Vroeger zagen we vertinnen op straat. Met de koperen ketels is de vertinner verdwenen. Wij zagen koffieboonen roosteren op straat. Nu doet dat geen kruidenier zelf meer, geloof ik, ten minste niet op straat. De koekbakker kreeg zijn knasters met bruine suiker in huis en schepte ze op straat leeg. Nu had ik moeite, Surinaamsche en Barbados suiker voor mijn verzameling te krijgen."

Zoo is het.

Een oortje dan was vroeger een koperen munt ter waarde van twee duiten. Zooals ieder nog wel weet, zijn vier duiten in waarde gelijk aan 2½ cent. Een oortje of twee duiten is dus 1¼ cent. In onzen Statenbijbel wordt nog gesproken van „twee penningen 't welk is een oort." Ook kent men de uitdrukking: „Hij heeft zijn oortje versnoept," eigenlijk zijn Zondagsoortje, d. w. z. het geld, dat een kind Zondags van zijn ouders ontving als zakgeld om er in de week goede sier van te maken. Niet veel, zal deze of gene zeggen. Maar hij moet denken, dat hier sprake is van een tijd toen een mand boter en eieren op de markt voor vier duiten werd verkocht. Werklieden verhuisden van Haarlem naar Delft, omdat zij daar als metselaars *een duit per dag* meer konden verdienen!

De oortjesprint was hetzelfde wat men later kende als Centsprint. In mijn jeugd kwamen die nog veel voor.

De oortjesprint was een vierkant stuk papier, zoowat een half el lang en breed. Het papier was van de minste soort. Elk blad bevatte meestal een aantal verschillende prentjes, soms wel een twintig, elk voorzien van een behoorlijke toelichting, meestal op rijm. Soms zelfs was aan het Hollandsche versje nog een Fransch toegevoegd. De teekeningen waren slecht, de uitvoering evenzoo. De kleuren geleken meestal veel op vlekken, en niet zelden kwam het groen; voor de jas bestemd, te recht in het aangezicht, of zag men een blauwen hond naast een kleurlooze juffrouw. Het geheel was ver van mooi, maar men deed het er mee,

en de kinderen uit dien tijd voelden zich even gelukkig met een oortjesprint als de tegenwoordige met hun fraai prentenboek. Niet alle oortjesprinten echter waren op dezelfde wijs ingericht. Sommige vertoonden slechts een vijf of zestal soldaten reusachtig groot, als de bekende grenadiers van den ouden Frits van Pruisen. Andere weer gaven een enkel dier, b.v. een haan of een leeuw in groot formaat te aanschouwen. Ook wel een enkel man b.v. den Jood met den zak, waarmee een spelletje gespeeld kon worden. Ook andere spellen: zooals het Ganzenbord, het Uilenbord en het Flosspel, kwamen onder de centsprinten voor.

A. J. H.

(Wordt vervolgd.)

PRIJSRAADSEL No. 1.

Een jachtpartij.

't Was een mooie najaarsdag. De zon koesterde met haar vriendelijke stralen het landschap en gaf fraaie tinten aan de boomen, die straks nog somber in den mist stonden. Door het vochtige gras en het mollige mos trokken we naar het bosch. Daar vonden we een open terrein van een paar honderd schreden in omtrek. We vleiden ons neer, gereed tot den aanval.

„Let nu goed op," zei Rika, mijn nichtje, die mee van de partij was; „we spelen Jacoba van Beieren. Dames doen ook mee, gelijk in de middeleeuwen. Mik nu goed; leg elken vogel neer, die opvliegt."

Daar kwam een haas aansluipen. Willem zag hem en loste een schot. „Da's raak," juichte hij, „hoera!"

Meteen sprong hij op, om het dier op te rapen. Maar 't was mis; hij was te haastig geweest.

Weer wachtten wij. Ik was gelukkiger; ik trof een musch, die dood op aarde neerviel.

„Hoe kon je die zoo in eens treffen?" vroeg Rika. „'t Was toch niet gemakkelijk." Vroeger had Rika me elken dag geplaagd, dat ik niet schieten kon.

Alle vrienden deden nu hun best; soms ratelden zeven schoten tegelijk, maar het gaf niet veel. Toen we naar huis gingen, telden en hertelden we onzen buit, maar we telden telkens dezelfde doode musch, doch dat hinderde niet; we hadden pret gehad.

Toen keerden we terug over de bruine heide, en daarbij kwam Rika terloops nog in een greppel te land; 't liep echter goed af.

In het bovenstaande zijn een aantal namen van **viervoetige dieren** verborgen. De vaardige lezer zoek die er uit en zende ons een afschrift met de namen der dieren onderstreept.

Elke letter mag maar één keer gebruikt worden. Komt een naam twee maal voor, dan geldt hij ook voor twee. Het moeten *verborgen* namen zijn; *haas* telt dus niet mee.

Voor de duidelijkheid nog even een voorbeeld. In den zin: „Zij nam een pan ter hand," zit de naam „panter." Zóó is de bedoeling.

De oplossingen worden ingewacht vóór den 1^{en} Dec. aan het adres der Redactie, Dunne Bierkade 17, Den Haag. Op den omslag schrijve men: Raadsel „Timotheüs."

Als prijzen worden uitgelooft:

zeven fraaie boeken in prachtbanden,

op het gebied van **dieren en planten.**

1. F. BERGMILLER. Onze Honden . . .	Prijs	f 3.90
2. F. J. VAN UILDRIKS. Onze Rozen . . .	„	- 3.90
3. Dr. P. G. BUEKERS. Onze Kevers . . .	„	- 3.50
4. KERST ZWART. Vogelboek . . .	„	- 2.90
5. Dr. P. G. BUEKERS. Plantenboek . . .	„	- 1.95
6. Dr. P. G. BUEKERS. Zakflora . . .	„	- 1.75
7. Dr. P. G. BUEKERS. Onze Gevederde Vrienden	„	- 1.40

DE OORTJESPRINT.

Wat nu de toelichtende onderschriften betreft, is dit zeker, dat ze onze letterkunde zelden verrijkten, en we hun mogelijk verlies niet hebben te betreuen.

Op een prent, nu honderd jaar oud, zijn afgebeeld ettelijke kabeljauwen en snoeken, die gulzig ettelijke kleine visschen als baars en spiering verorberen. Het gedicht daaronder luidt:

Zoon: Ziet, vader, ziet,
Eten de groote visschen de kleine niet?

Vader: Zoon, dat heb ik al lang geweten,
Dat de groote visschen de kleine eten.

Men ziet, de duidelijkheid laat niet te wenschen over. Een ander vers van dat slag kan men vinden in mijn boek: „Een heele gewone geschiedenis.” Onder een grooten haan staat:

Schouwt aan den grooten haan, den kokkert,
Dien fellen vechtersbaas, dien slokkert.
Toch prijst een iegelijk hem goed
Gemerkt hij voor een aar het doet.

(De laatste regel wil zeggen: omdat hij het doet voor een ander.)

Met de onderschriften nam men het niet heel nauw. Wat kon je ook voor een oortje verwachten! Zoo herinner ik mij een prentje, voorstellende een jongen, staande bij een brandend haardvuur. Daaronder leest men:

Klaas staat bij 't vuur en warmt zich graag;
Hij schouwt de minste regenvlaag.

Dan volgt in 't Fransch:

Nicolas, il apprend en colere sa leçon.

Voorwaar, wel een vrije vertaling!

Ik zei reeds, dat ook het militaire bij de oortjesprint niet ontbrak. Veeleer was het zelfs sterk vertegenwoordigd. Vele prenten gaven louter soldaten te zien, Franschen met roode broeken, Russen met groene jassen, Oostenrijkers met witte, Turken met wijde broeken, enz. Voorop kwamen eenige officieren, trommelslagers en hoornblazers. Dan volgden een paar dozijn of meer „mannetjes,” gewone soldaten, de een volkomen als de ander. De onmisbare marktster sloot de rij. Dat die prenten aftrek hadden, is te begrijpen. Jongens plakten ze op bordpapier en knipten ze uit voor soldaatjes om mee te spelen. En de uitgever vond er zijn voordeel bij, daar zulke prenten natuurlijk aan teekening heel weinig kostten. Ook het oorlogstuig ontbrak niet. Zoo leest men onder een prentje, een kanon voorstellend:

O wat een schrikkelijk gedonder
Verwekt een zes en dertig ponder!

Een eigenaardigheid onder de oortjesprenten vormden die, aan bepaalde persoonlijkheden gewijd. Zulke waren de sprookjesheld Klein Duimpje, de roover en moordenaar Cartouche, e. a.

Opmerkelijk is, dat de Klein Duimpje van de prent niets gemeen heeft met dien uit het sprookje. Van den eersten krijgt men een volledig levensverhaal, zelfs omtrent zijn wording. De plaat hiervan stelt een juffrouw voor, kijkend naar een kool, waaruit een menschelijk wezen kruipt. Het onderschrift luidt:

Klein Duimpje, uit de kool gekomen,
Wordt door de moeder aangenomen.

Nu volgt in woord en beeld heel zijn levensgeschiedenis. Zoo wordt gemeld, hoe hij:

Wil in den kelder melk gaan drinken,
Maar moet schier in den teil verzinken.

Hij gaat ook ter school en moet o. a. schrijven leeren. Gewone leerlingen gebruiken daarbij een ganzenpen, doch die is zoo groot als heel Klein Duimpje zelf. Hoe het toch gaat, leert het vers:

Zie, zegt hij, hoe ik leerzaam ben:
Ik schrijf met eene musschenpen.

In rijper jaren wordt hij koewachter, doch heeft het ongeluk, door een koe levend verslonden te worden. Kinderen uit de twintigste eeuw zouden natuurlijk dadelijk zeggen: Dat strijdt tegen alle dierkunde, want een koe is een plantenetend dier. Maar de jeugd was twee eeuwen geleden nog zoo knap niet, en daarbij, wie uit een kool komt, heeft toch in elk geval iets plantaardigs.

Zoo klein is hij echter niet, of 't wordt aan de koe merkbaar, wat zij gedaan heeft. Zij schijnt vet en:

Deez vette koe wordt door den pachter
Terstond verkocht aan eenen slachter.

Maar, o droevige ontgoocheling:

Zoodra de man het beest legt open
Komt Duimpje uit het lijf gekropen.

Het slot van alles is ook droevig: een man, die uit een boom in het water valt. Daaronder:

Steelt fruit, dat hem in de oogen blinkt,
Maar valt in 't water en verdrinkt.

De print van den roofmoordenaar Cartouche trok onder het publiek der oortjesprenten natuurlijk bijzonder de aandacht. 't Is een lange reeks van gruweldaden. Hoe het met hem van kwaad tot erger ging, leert treffend de eerste voorstelling, aldus toegelicht:

Hij steelt hier als een jongen vlug
Een appel achter haren rug.

„Haar” is de koopvrouw, die met den rug naar den appelwagen zit, wat ook nog al dom is!

(Slot volgt.)

A. J. H.

Vet smet.

De waarheid van bovenstaande korten dichtregel van Vondel ondervindt men in het huisgezin maar al te vaak. Vetvlekken . . . hoe dikwijls ontdekt men ze op de meest verschillende voorwerpen, en hoe moeilijk valt het vaak ze te verwijderen! Vooral papier is zeer ontvankelijk voor vet, en het gaat niet gemakkelijk een vetvlek op papier onzichtbaar te maken. Men kan het beproeven met een stukje zeer oud wittebrood, waarmede men dikwijls een aardig resultaat heeft. Voorts wordt ook vaak toegepast het gebruik van een heet strijkijzer. Men legge daartoe onder en boven het papier, waarin de vlek zit, een stuk vloepapier en strijke dan met het ijzer over het vloepapier. Geheel afdoend zijn echter deze methoden meestal niet.

Het volgende middel schijnt echter uitnemende resultaten te hebben. Het is wel niet goedkoop, doch de ondervinding heeft bewezen, dat niets er door wordt beschadigd, zelfs de fijnste potloodteekening niet.

Men gaat aldus te werk. Het bevleete papier wordt op een vlakke plaat of plank gelegd. Voorts make men een mengsel van benzine en gips, zoodat het een pap wordt, en werpt dit mengsel over het geheele vel papier heen, hoe groot het ook moge wezen, al zit er ook slechts een vlekje in ter grootte van een dubbeltje. Deze pap moet zóólang op het papier blijven liggen, totdat het gips weer geheel tot poeder is geworden. Nu laat men de gips van het papier glijden, en . . . de vlek is verdwenen!

Voor al bij papieren van waarde of beschreven stukken, waaraan niets beschadigd mag worden, is deze methode zeer aan te bevelen. Men zij dan met gips en benzine niet te zuinig.

DE OORTJESPRINT.

(SLOT.)

Cartouches heldendaden eindigen als die van Simson: een vrouw overwint hem.

Haar schoonheid kan hem wel behagen,
Zij weet hem spoedig aan te klagen.

Droef als bij Klein Duimpje is het laatste tooneel:

Tot rust des volks, op het schavot
Eindigt hij zijn treurig lot.

De schoonheid, waarvan hierboven gesproken wordt, is natuurlijk ook afgebeeld, en dan dient erkend dat men Cartouche moet zijn om er op te verlieven. Een vogelverschrikker is er mooi bij. In 't algemeen geldt van de prentjes: Alle waar is naar zijn geld. De menselijke beelden zijn alle stijf en houten, als kwamen zij zoo uit de poppenkast. De een heeft nog leelijker gezicht dan de andere. De dieren zijn zóó geteekend, dat een kat ook voor een hond of aap zou kunnen doorgaan. Maar gelukkig is, zoo noodig, de kat kenbaar aan den knevelbaard, de bok aan de horens, enz. Dat de kleuren niet altijd op de juiste plaats te recht komen, zei ik reeds, en maakt de plaat niet mooier.

Andere beroemde persoonlijkheden in de Oortjesprint vereeuwigd, zijn Tijn Uilenspiegel, Tetjeroen, Jan de Wasscher, om van meer te zwijgen.

Tetjeroen is een kwakzalver uit Amsterdam in de achttiende eeuw. Als een voorbeeld van de platheid en huiseijheid van uitdrukking — niemand stootte zich daaraan — kan b.v. dienen het prentje, waarop Tetjeroen staat bij een grooten kookpot, die te vuur hangt. Het bijschrift heldert dit op.

Tetje kookt hier paardenvijgen,
Om er drankjes van te krijgen.

Geen wonder dat kort daarop volgt:

De boeren miss'lijk van den stank
Brengeu zijn flesch terug met drank.

Evenzoo in het leven van Uilenspiegel, den befaamden Duitschen gelukzoeker, waarin het heet:

De Poolsche koning had een nar
Beroemd in 't potsenmaken;
Raad eens, hoe Tijn hem overwon:
Pas op! 't Zijn vuile zaken.

Gelukkig lost het vers zelf het raadsel niet op.

„Jan de Wasscher” is een echt type uit het leven van den minderen man, die zijn huis niet weet te regeeren. Het begint heel gewoon:

Jan de Wasscher en zijn Griet
Trouwen hier, gelijk gij ziet.

Zeg nu niet, dat dit dubbelzinnig is. Ieder begreep het toch wel! Erger is, dat Jan weldra reden heeft, om een ander oud vaars te bepeinzen:

Och, was ik maar nooit getrouwd;
Dat heeft me genoeg berouwd.

Hij moet vaten wasschen, vuil linnen wasschen, glazen wasschen, zelfs kinderen wasschen mettertijd. Alle huiswerk moet hij verrichten, want zijn vrouw — blijkbaar een voorloopster der Vrouwenbeweging — acht zich te goed voor de gewone taak der huisvrouw, laat haar man volbrengen, wat haar werk is, terwijl zij zelf uitgaat of er haar gemak van neemt. Jan de Wasscher, de goede sukkel, schikt zich in alles. Als voorbeeld van de behandeling

der leerrijke geschiedenis van Jan en Griet, diene het prentje, waarop Jan de Wasscher staat geteekend, omringd door een tal van kinderen met haarbossen als van Indianen. Een heeft hij bij den rug en haalt hem een kam door den haardos. Het onderschrift luidt heel duidelijk:

Hij kamt zijn kind'ren, daar zijn wijf
Zoekt buitenshuis haar tijdverdrijf.

Is het hier de verkeerde wereld in het klein, ook die wereld in het groot geeft de Oortjesprint te zien. Gelukkig is het hier geen werkelijkheid. Men ziet den visscher in het net, terwijl de visschen er van pret om heen dansen. Ook de muizenvreugd ontbreekt niet, waarbij de kat in de val zit, enz. De print geeft als eerste tafereel te zien „Het meisje, dat den jongen naloopt.” Of de kinderen der achttiende eeuw reeds zoo vroeg rijp waren, dat zij dit begrepen?

Een zeer eigenaardige Oortjesprint is die der wel eens genaamde „Stadsongelukken.” Dit waren bekende straatfiguren, kreupelen, lammen en verminkten, die medelijden zochten te wekken en zoo aalmoezen te trekken. Dat daaronder wel eens bedrog liep, toont het vers onder den man op krukken. Het slot luidt:

Gij loopt op krukken,
Zijt ge aan een been
Wel kreupel? Neen!
Foei slechte stukken.

Een ander prentje vertoont den bekenden „Flip in de bak.” Dit was een man beroofd van beide beenen. Hij zat rechtop in een bak, die met zeelen over zijn schouders was bevestigd, en schoof zoo met zijn handen over de straat. Wellicht troostte hem het toepasselijk vers:

Hou uw gemak,
Flip in de bak,
Want kost gij loopen,
Gij deed veel kwaad,
Dat gij nu laat
Om brood te koopen.

Heel vleidend was het zeker niet!

Ten slotte vermeld ik nog de printen van algemeenen aard, die voorstellingen gaven op alle gebied. No. 3 gaf b.v. te zien: Het wilde zwijn, en de vermaning voor de jeugd:

Het wilde zwijn, wees op uw hoede,
Verschrikkelijk is zij in haar woede,
Vooral wanneer zij jongen heeft,
Dan siddert al wat haar omgeeft.

Vlak daarnaast komt een voorstelling van vreedzaam schuitjevaren of wel van spelende kinderen.

Hier wordt op 't duidelijkst afgebeeld
Hoe of men haasje over speelt.

Maar goed dat het er bij staat.

Toch valt ook uit deze printen, gelijk uit de andere, over het volksleven, het lagere vooral, in vroeger dagen nog wel iets te leeren. Ik denk hier b.v. aan het printje, dat een vrouw voorstelt, die in een kraampje drinkwaren verkoopt, waarvan een man iets gebruikt. De toelichting zegt:

Kees die drinkt bij mooie Kee
Een lekker kommetje melkthee.

Heel eenvoudig. Maar het leert ons, hoe vroeger in kraampjes warme thee te krijgen was, die tegelijkertijd met de melk werd gekookt. Dit mengsel heette melkthee.

De Oortjesprint heeft haar tijd gehad, is bijna verdwenen. Zij bereidde den tijd voor, waarin de jeugd door schoone platen, passende voorstellingen, schoolboeken met prenten enz. het leeren vergemakkelijkte en de ontwikkeling bevorderd werd. Wij hebben thans het betere. Of daarbij echter zooveel onschuldig genoegen gesmaakt wordt, als vroeger bij het oude, waag ik te betwijfelen.

A. J. HOOGENBIRK.